

Lekmiljöer som uppskattas av barn

– En observationsstudie i Uppsala

Disa Beckman

Kandidatarbete 15 hp
Landskapsarkitektprogrammet - Uppsala
Institutionen för stad och land
Uppsala 2020

Titel: Lekmiljöer som uppskattas av barn - En observationsstudie i Uppsala
Engelsk titel: Play areas appreciated by children - An observational study in Uppsala
© Disa Beckman
Handledare: Bodil Dahlman, SLU, Institutionen för stad och land
Examinator: Vera Vicenzotti, SLU, Institutionen för stad och land
SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur
Omfattning: 15 hp
Nivå: Grundnivå G2E
Kurs: EX0861, Självständigt arbete i landskapsarkitektur
Kursansvarig institution: Institutionen för stad och land
Program: Landskapsarkitektprogrammet - Uppsala
Nyckelord: barn, lekmiljöer, lekplatser, barnvänlig stad, barnperspektiv
Omslagsbild: fotografi från Skivlingsparken i Uppsala av Disa Beckman
Alla bilder i arbetet används med erforderliga tillstånd.
Alla fotografier i uppsatsen är tagna av författaren, Disa Beckman 2020
Publiceringsår: 2020
Publiceringsort: Uppsala
Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se/>

Sammandrag

I dagens urbana miljöer designar vi välplanerade och detaljprogrammerade lekytor för barn. Dessa lekytor kallas lekplatser och de skapas efter vuxnas krav på säkerhet och deras önskemål om design. Forskning visar på en minskning i utomhuslek hos barn. Utomhuslek är viktigt för barns utveckling, sociala förmåga och psykiska och fysiska hälsa. Tidigare forskning visar på lekens och naturens positiva påverkan på barn och ungas välmående. Att barn kommer längre ifrån både lek och natur i takt med dagens förtätning av städer kan ses som ett stort problem. För att få en tydligare bild av barns lek har en observationsstudie gjorts av tre lekplatser i Uppsala. Detta för att bilda en uppfattning av hur barn använder mer fria respektive mer programmerade lekytor. Studien visar att barn generellt leker på de programmerade ytorna. Leken formas oftast efter lekutrustningen på platsen och de förutsättningarna vi vuxna ger barnen utifrån platsens utformning. Barns lek skedde i de flesta fall i sällskap av en vuxen vilket troligtvis påverkade både val av plats och leken som ägde rum. De barn som lekte i en naturmiljö eller de med en stor variation och utmanande lek uppvisade mest energi och aktivitetsglädje i samband med leken. Barn i sällskap av andra barn uppvisade även de mycket energi. De lekmiljöer som barn väljer för lek påverkas av många faktorer. Utifrån resultatet och tidigare forskning kan de största faktorerna vara vuxnas förväntningar på barns lek, deras närvaro vid barns lek och i deras lekmiljö.

Abstract

In today's urban environments, we design well-planned and detailed programmed play areas for children. These play areas are called playgrounds and they are created according to adults' safety demands and design preferences. Previous research shows a decrease in outdoor play for children. Outdoor play is important for children's development, social ability and mental and physical health. Research shows the positive impact of play and nature on the well-being of children and young people. As densification of urban areas continues, children move further away from play and nature, which can be seen as a major problem. In order to study children's play, an observational study has been made of three playgrounds in Uppsala. This is to gain a better picture of how children use more free and more programmed play areas. The study shows that children generally play on the programmed play area. The play is usually shaped according to the play equipment on site and the conditions we as adults give the children based on the playgrounds design. In most cases through the study children's play took place in the company of adults, which probably affects both choice of place for play and the play that took place. The children who played in a natural environment or those with a great variety of play showed the most energy and joy of activity. Children in the company of other children also showed a lot of energy. Children's choice of play environments are influenced by many factors. The biggest factors are considered to be adults' expectations of children's play, their constant presence around and in children's play and in their play area.

Innehåll

Introduktion	5
Studiens syfte	5
Frågeställning	5
Avgränsningar	6
Begrepp	6
Bakgrund	6
Lekplatsens historia	6
Faktorer som påverkar barns val av lekmiljö	7
Barns minskande lek utomhus och hur det påverkar deras hälsa	8
Barns behov av gröna lekmiljöer	8
Lekplatsers säkerhetskrav och barns behov av riskfylld lek	10
Metod och utförande	11
Semistrukturerad observationsstudie – en förstudie	11
Val av plats	11
Utförande	12
Strukturerad observationsstudie	12
Val av platser	13
Utförande	13
Resultat och analys	14
Semistrukturerad observationsstudie	14
Strukturerad observationsstudie	15
Strukturerad observationsstudie 1	15
Strukturerad observationsstudie 2	16
Strukturerad observationsstudie 3	16
Strukturerad observationsstudie 4	17
Analys	18
Diskussion	19
Vuxnas påverkan på barns val av lek och lekmiljö	19
Lekplatsers säkerhetskrav och föräldrars rädslor	20
Lek i naturen och blickar framåt	22
Metod och vidare forskning	23
Slutsats	23

Introduktion

Lek är något som kommer naturligt för barn, något som de gjort genom hela historien och är en global rättighet (Brussoni et al. 2012). Barn kan leka var de än är så länge deras fantasi får ta plats och skapa saker med föremålen omkring dem. Samhället utvecklas konstant och idag skapar vi specifika platser som är designade för barns lek (Jansson & Klintborg Ahlklo 2016). Dessa platser kallas lekplatser och formas allt för ofta efter vuxnas krav på säkerhet, önskan om design och liknande utan barnens önskan och behov i åtanke (Jansson 2010). Det har bidragit till mer strikta och välplanerade lekplatser med lite utrymme för fantasi. I takt med förtätningen av våra städer försvinner de mer naturliga platserna för barns lek, så som skogspartier och annan naturmark som de kan ta i anspråk och gör till sin egen (Beckman u.å.). Det kan ses som en fara för barns hälsa och utveckling då dessa miljöer bidrar med utrymme för fysisk aktivitet, utveckling och mental återhämtning (ibid.). Studier visar även att säkerhetskraven som finns på dagens lekplatser hämmar barns utveckling och riskbedömning (Brussoni et al 2012). Det sker en konstant minskning i fri lek utomhus hos barn (ibid.). I takt med den minskade leken utomhus ökar den psykiska och fysiska ohälsan hos barn (Gray 2011). Barn behöver rika och stimulerande lekmiljöer för att kunna testa sina förmågor, använda sin fantasi och utveckla sin fin och grovmotorik (Faskunger et al. 2018). Allt detta visar på att vi bör se på lek och de miljöer som vi erbjuder barn som en av våra viktigaste hållbarhetsfrågor (Beckman u.å.). Att investera i dessa miljöer och vad de erbjuder barn är något av det viktigaste samhället kan göra för att stärka framtida generationer (ibid.).

Idag finns det en tydlig brist i kommunikation mellan barnen som lekplatser designas för och de vuxna som designar de. Forskning visar på barns behov av riskbedömning och utrymme för fantasi. Trots detta designas lekplatser som inte möter dessa behov. Denna uppsats handlar om hur vi begränsar barns utveckling och lek med dagens säkerhetskrav och detaljplanerade lekplatser. Hur barn leker i planerad respektive mer fria lekmiljöer och vilka förutsättningar vi erbjuder dem.

Studiens syfte

Mitt syfte med arbetet är att identifiera hur barn använder mer fria respektive programmerade lekmiljöer. Syftet är att utifrån befintliga kunskap och observationsstudier utvärdera barns energinivå och rörelseglädje i de olika miljöerna. Detta för att undersöka huruvida dagens lekplatser är gestaltade för att möta barns önskemål och behov.

Frågeställning

Var och hur leker barn i anslutning till lekplatser? Hur skiljer sig barns nyttjande av fria respektive mer programmerade lekytor?

Avgränsningar

Bakgrundsstudien har huvudsakligen avgränsats till forskning om barns lek, utveckling och riskbedömning i västvärlden. Observationsstudien har avgränsats till tre lekplatser i Uppsala, Sverige. Uppsala som stad valdes på grund av dess variation i lekplatser samt stadens storlek som gör lekplatser med variation tillgängliga via fot och cykel. Val av lekplatser beskrivs mer utförligt i metodkapitlet.

Begrepp

I arbetet används nedanstående begrepp på följande sätt:

Lekplats används som ett begrepp för planerade och programmerade lekytor med lekställningar och andra lekutrustningar som är förankrade i marken.

Lekmiljö används som ett begrepp för att beskriva lekytor i ett större sammanhang med en mer öppen koppling till miljön kring lekplatsen. Begreppet lekmiljö definierar lekytor med en koppling till naturlig miljö, utrymme för fri lek där all yta inte är programmerad.

Naturlik som begrepp används för att beskriva miljöer som är mer vildvuxna, har en skogslik karaktär och ligger i en urban miljö. En miljö med lösa material, träd, stenar och markvegetation.

Barn används i detta arbete som begrepp för barn i åldrarna tre-tolv år om inte annat skrivs.

Fri lek används för att beskriva lek som inte begränsas av utrustningen på platsen. Lek med mer utrymme för kreativitet och fantasi, i en miljö med lösa material.

Bakgrund

I detta kapitel presenteras relevant bakgrundsfakta för att kunna förstå och tolka studiens egna resultat.

Lekplatsens historia

Lekplatser är platser avsatta för barns lek. Det är designade och planerade ytor, oftast utomhus (Jansson & Klintborg Ahlklo 2016). Under slutet av 1800-talet började lekplatser allmänt anläggas i Sverige (ibid.). De anlades ursprungligen på parkmark men under 1900-talet började det även anläggas i anslutning till bostadsområden (ibid.). Jansson (2010) menar att målet med lekplatserna var att skapa miljöer för barns rekreation samt en yta där de kunde utmanas och utvecklas. Det var även ett sätt att hålla barnen borta från platser som var mindre passande för lek, så som gatumiljöer med mycket bilaktivitet. Lekplatser anlades som ett svar på diskussioner om barns behov av utomhuslek och även för att skydda parkmiljöerna från slitage av barnen i sammanband med urbanisering (Jansson & Klintborg

Ahlklo 2016). Enligt Jansson (2010) har lekplatser sedan det sena 60-talet blivit kritiserade för en minskad besöksstatistik. Jansson menar att lekplatser är de enda tillgängliga utomhusmiljöerna gjorda för barn samt att deras brister i design bidrar till statiskt, förutsägbara och tråkiga platser. Jansson och Klintborg Ahlklo (2016) anser att lekplatser och deras välplanerade ytor stegvis har ersatt de mer fria lekmiljöer som tidigare funnits och uppskattas av barn. Detta då lekplatser kan anses ha setts som en lösning på bristen av andra barnvänliga miljöer i städerna. Lekplatser kritiserar även för att inte bemöta barns behov av miljöer som erbjuder en stimulerande utomhuslek (Jansson 2010).

Faktorer som påverkar barns val av lekmiljö

Barn har förmågan att leka var de än befinner sig, men det betyder inte att de inte föredrar vissa miljöer framför andra (Jansson 2008). Lekplatsers eller lekmiljöers besöksfrekvens och hur den används anses av Jansson (2010) bero på en kombination av personliga, sociala och miljömässiga faktorer. Exempel på faktorer är en brist på välutrustade närliggande parker, tidsbegränsningar, väder, vuxnas sätt att begränsa barns självständighet, sociala aspekter, barnens ålder, kön och motivation. Författaren beskriver att lekmiljöns närhet och tillgänglighet från hemmet är en av de mest begränsande faktorerna på grund av föräldrarnas oro för barnen och deras rörelse utanför hemmet utan dem. Studien visar även en koppling mellan de platser som barn önskar att besöka, var de faktiskt leker, och hur närheten ofta spelar större roll än platsen i sig. Detta trots att en av faktorerna som fångar barns intresse med en lekplats är hur unik den är (Jansson 2008). Gator och andra miljöer nära hemmet används med en högre frekvens medans naturlika lekmiljöer, som ofta anses vara barnens favoritplatser, används så lite som 15 % av tiden. Detta då det som påverkar frekvensen som lekplatser används i även är dess närhet till förskolor, att de är placerade i områden där många barn bor samt att de har ett längre avstånd till stora vägar.

Mårtensson (2019) menar att de platser som anses uppskattas av barn är platser där de kan röra sig utanför vuxnas synfält, kan skapa sitt eget, manipulera miljön och lämna kvar det för att sedan återkomma en annan gång. Barnen uppskattar miljöer som är mer spännande och riskfyllda, där de själva får anpassa leken efter deras förmåga, riskbedöma och använda fantasin (Jansson 2010). Nya välprogrammerade miljöer kan anses intressanta och attraktiva för barnen i början men då de inte uppnår ovanstående kriterier för en uppskattad miljö så kan barn enligt Jansson (2010) lätt tröttna på miljön. Författaren menar att barn fångas av miljöer med tillgång till vegetation i och runt platsen. För att en friare lek ska äga rum krävs löst material, olika former och miljökaraktärer som kan ge riktning och rörelsen men ändå lämna utrymme för kreativiteten (Mårtensson 2019). De uppskattade miljöerna anses enligt Jansson (2010) bidra med mer fysiska utmaningar än andra. I Janssons studie beskriver barnen i intervjun sällan lekutrustningen i sig utan lekplatsens koppling till kringliggande miljöer.

Barns lekmiljöer skapas enligt Mårtensson (2019) genom deras användning och upplevelser av platser. Författaren menar att barns uppskattning av en miljö syns tydligt genom deras känslomässiga koppling till platsen samt deras fysiska upplevelse. Janssons (2010) studie visar tydligt att barn väljer miljöer efter deras tillgänglighet men de uppskattar dem för deras koppling till naturlika miljöer.

Författaren visar på ett tydligt behov av att skapa lekplatser som är utformade efter platsspecifika förhållanden, med en social- och miljömässig grund, tillgängliga för barn och vuxna med en tydlig koppling till naturen. Detta för att skapa mer unika och intressanta lekplatser.

Barns minskande lek utomhus och hur det påverkar deras hälsa

Det finns många studier kring barns lek idag och forskning visar på en konstant minskning i fri lek utomhus (Brussoni et al. 2012). Den fria leken utomhus ersätts av inomhuslek och skärmtid samt planerade gruppaktiviteter som idrottsträning eller musiklektioner (ibid.). I studien av Brunelle et al. (2016) framstod det tydligt att föräldrar idag kommer ihåg sin barndom som full av utomhuslek. Det är denna lek de kommer ihåg som intressant, spännande och riskfylld. Samtidigt bekräftar föräldrarna i studien en tydlig minskning i utomhuslek hos sina egna barn.

I takt med barns minskade lek utomhus har övervikten hos barn ökat (Brussoni et al. 2012). I Europa idag är 24 % av sex-sjuåringar överviktiga. I USA tredubblades antalet överviktiga barn under 30 år. År 2008 var 30 % av USA:s barnen överviktiga. Då barns utomhus lek har minskat de senaste 30 åren visar detta på en direkt koppling mellan övervikt och minskad utomhuslek hos barn (ibid.).

En studie av Gray (2011) visar även en koppling mellan barns minskade lek utomhus och en ökad psykisk ohälsa hos barn. Gray beskriver att minskad lek kan bidra till en minskad upplevelse av självkontroll, minska förmågan att kontrollera sina känslor, skapa social isolering och minskad lyckokänsla. Dessa faktorer går alla att koppla till ångest och/eller depression. Studier visar att antalet fall av ångest och depression hos barn har ökat drastiskt sen 50-talet (Brussoni et al. 2012), vilket stärker Grays teori.

Det finns som tidigare nämnt många faktorer som påverkar barns lek. Den minskade leken utomhus kan kopplas till samhällets och föräldrars ökade oro runt trafiksituationer och kidnappningar av barn (Brussoni et al. 2012). Vuxnas oro, som leder till deras behov av att skydda och övervaka sina barn, påverkar direkt barnens lekmöjligheter och anses enligt Jansson (2010) till viss grad förstöra barns möjligheter till utomhuslek. Jansson menar att trots den tidigare nämnda kritiken av lekplatser som pågått sedan 60-talet, om bland annat minskad besöksstatistik och brister i design, skapas fortfarande lekplatser som beskrivs som statiska, förutsägbara och tråkiga. Detta visar på att lekplatser är starkt påverkade av vuxnas syn på säkerhet och deras rädslor vilket anses skapa lekmiljöer som inte lockar barn till utomhuslek.

Barns behov av gröna lekmiljöer

Barns minskade lek utomhus kan anses vara ett problem som ger upphov till hälsorisker som nämns i ovanstående delkapitel. Det finns även en tydlig koppling mellan barns hälsa och deras vistelse i naturmiljöer. Naturen har en tydlig och stark påverkan på vår hälsa till det bättre (Boverket 2019; Faskunger et al. 2018; Vetenskapens värld 2019). Vistelse i naturen och gröna miljöer sänker blodtrycket och halterna av stresshormonet kortisol (Boverket 2019). Naturen är generellt

lugnande, bidrar till snabbare återhämtning, stärker immunförsvaret och försvårar spridning av luftburna smittoämnen och på så sätt bidrar till en minskad risk för negativ påverkan på hälsan (Faskunger et al. 2018, s. 34). Forskning av Yoshifumi Niyazaki (Vetenskapens värld 2019) visar även den på naturens lugnande och stressdämpande funktion, vilket stärker tidigare nämnd forskning. Regelbunden vistelse i naturen som barn främjar även en känsla för naturen och miljövetenhet som vuxen (ibid.).

Studien av Faskunger et al. (2018) visar att utomhusvistelsen och kontakten med naturen hos barn och unga har minskat i takt med att kliniska diagnoser och stressrelaterade symtom ökar. Gretchen Daily (Vetenskapens värld 2019) menar att det är en stor hälsofara att vi kommer längre från naturen i takt med dagens urbanisering. Detta leder till ökade fall av sjukdomar så som ångest och depression, en ökning i koncentrationssvårigheter och ADHD-liknande diagnoser. Närhet till natur kan enligt studier motverka emotionella problem och beteendeproblem hos barn och unga (Faskunger et al. 2018). Att bo nära gröna ytor anses också ha ett positivt samband med högre fysisk aktivitet. Förskolebarn med tillgång till naturmiljöer i anslutning till deras skolgård uppvisar en starkare utveckling av motoriska färdigheter och kondition än förskolebarn utan tillgängliga naturmiljöer (ibid, s. 23). Flera gröna inslag på skolgårdar bidrar även till högre muskelstyrka, bättre balans, att de blir vigare, förbättrar koncentrationsförmågan och minskar sjukfrånvaron hos barnen (ibid, s. 36). Studien av Suzanne de Laval (2015) visar även att barns har ett behov av att röra sig fritt i tillgängliga och inbjudande miljöer. Författaren menar att detta har en stora positiv påverkan på barns kreativitet och sociala utveckling. Faskunger et al. (2018, s. 36) menar att då gröna ytor är platser lämpade för sociala interaktioner främjar de även social sammanhållning och socialt kapital.

Boverket (2019) menar att natur och grönska inspirerar till ökad fysisk aktivitet vilket är bra för barn och ungas psykiska och fysiska hälsa. De menar även att grönska stimulerar barns lek. Sättet som barn lär sig att kontrollera sina kroppar är genom att utmana deras förmåga i olika situationer, så som genom att balansera, kana, klättra, springa och hoppa. Allt detta skapar naturen möjlighet för. Barns motorik har försämrats under 2000-talet jämfört med hos tidigare generationer (Faskunger et al. 2018, s.33). Faskunger et al. (2018, s. 33) beskriver att bristen i motorik bidrar till stillasittande livsstilar samt försämrade förutsättningar för att barnen senare i livet ska uppleva ”rörelseglädje”. De menar att fysisk aktivitet i sig, vare sig regelbundet eller vid enstaka tillfällen, har positiva effekter på hjärnans struktur, kognition, hjärnans funktion och barns och ungas resultat i skolan. Barns ökade prestation och koncentrationsförmåga i skolan kopplat till ökad fysisk aktivitet stärks även av Suzanne de Laval (2015, s.16) forskning.

Lek och vistelse i naturmiljöer är som tidigare nämnt den aktivitet och lek som föräldrar kommer ihåg bäst från deras barndom enligt Brunelle et al. (2016). Studien visar att föräldrarna i fråga fördrog naturlek, med lösa material så som pinnar, vatten och stenar, över lek i mer detaljplanerade miljöer. De fick ut kreativitet, frihet, sociala kontakter, kontakt med naturen och fysisk kompetens av naturlek. Mårtensson (2019) menar även att det är dessa miljöer som barn föredrar. I Janssons (2008) studie beskriver barn att de dras till gröna ytor där de kan manipulera miljön och göra den till deras egen. Barns önskan och dragkraft till

naturen stärker forskningen om barnens tidigare nämnda behov av naturmiljöer för deras välmående.

Lekplatsters säkerhetskrav och barns behov av riskfylld lek

Det finns många studier inom lekplatser, lekmiljöer och liknande som visar att vi kan ha tagit säkerheten av dagens lekplatser för långt (Brunelle et al. 2016; Brussoni et al. 2012). Säkerhetskraven på lekplatserna ökar konstant i takt med föräldrars och samhällets oro för barns säkerhet (Brussoni et al. 2012). Christensen och Mikkelsen (2008) menar att oron handlar om barns hälsa och säkerhet, våld av främlingar och skaderisk i trafikmiljöer. En annan stor rädsla hos föräldrar i samband med utomhuslek är rädslan av att andra föräldrar ska döma dem för att uppfostra sina barn på ett felaktigt sätt (Uppsala Health Summit 2019). Detta genom att de exempelvis låter sina barn leka själva i utomhusmiljöer utan uppsikt. Enligt Christensen och Mikkelsen (2008) har den ökade oron lett till föräldrars och samhällets försök att skydda barn från fara i alla miljöer vilket även tagit en materiell form vid dagens lekplatser. Denna materiella form anses enligt studier vara så säker och förutsägbar att den upplevs tråkig (Brussoni et al. 2012; Jansson 2010). Vuxnas behov av att skydda och övervaka barn påverkar direkt barns tillgång till lekmiljöer och förstör till och med barns möjligheter för utomhuslek, enligt Jansson (2010). Brussoni et al. (2012) anser att lekplatser blir statiska, detaljplanerade och förlorar sin unicitet. Riskerna för att barn använder lekplatsters lekutrustning på ett felaktigt och mer farligt sätt ökar enligt författaren då de blir säkrare och tråkigare. Författarna menar att då lekplatserna anses tråkiga och utmaningarna försvinner ökar risken för att barn och unga söker sig till andra riskfyllda miljöer, så som byggarbetsplatser och övergivna byggnader. Skaderiskerna i dessa miljöer är mycket stora i jämförelse med lekmiljöer designade för barn.

Brussoni et al. (2012) beskriver hur de säkerhetskrav som finns på dagens lekplatser inte bara skapar förutsägbara och tråkiga lekmiljöer utan även hämmar barns utveckling. De menar att som resultat av föräldrars och samhällets oro för barns säkerhet har platser där barn kan testa sina förmågor och sin fantasi stadigt minskat. Barn behöver utmanande miljöer och lekar där de får göra riskbedömningar för att utvecklas (Christensen & Mikkelsen 2008). Barns villighet att ta risker, göra misstag och hitta lösningar formar en stor del av deras kollektiva lärande (ibid.). Christensen och Mikkelsen (2008) menar att barn behöver utsättas för risker i sin lek för att kunna lära sig bedöma och hantera dem i vardagliga livet. De menar att barn lär sig anpassa aktiviteten utifrån situationen och att det är ett sätt att motverka farliga situationer i framtiden. Att hålla barn borta från riskbedömningar kan bidra till exkludering från sociala förhållanden och sammanhang. Det kan även fränhålla de känslomässiga glädje och samhörighet enligt författarna. Brussoni et al. (2012) anser att målet i samhället och kring lekmiljöer inte borde vara att ta bort all risk utan att kontrollera riskerna för att bäst lära barn riskbedömning. Deras studie visar även att barn som utsätts för risker i samband med lek, höjder och fart, lär sig anpassa leken efter deras förmåga. Samma studie visar även att barnen förstår och accepterar att olika barn har olika förmågor och klarar av olika saker. Utifrån barns vilja att ta risker, deras behov av riskbedömning och hur de främjar deras utveckling menar Brussoni et al. (2012) att

vi bör ändra vår strävan från att skapa lekplatser ”så säkra som möjligt” till ”så säkra som nödvändigt”. Allt detta för att möta barnens önskan om miljöer där fria viljan och fantasin får leda vägen (Jansson 2008).

Metod och utförande

För att uppnå målet med studien användes metoderna semistrukturerad och strukturerad observationsstudie. De olika observationsstudierna valdes för att ge en tydlig och sannare bild av hur barnen använde lekmiljöer. Respektive metod genomfördes som en ”icke-deltagande observation” (Bryman 2016, s. 270) där jag valde att inte interagera i aktiviteterna på platsen utan observerade utifrån. Det gjordes för att jag själv inte skulle påverka aktiviteterna och beteendet hos barnen på platsen. De olika metoderna redovisas nedan.

Observationsstudierna formades båda så att de kunde genomföras under sexminuters intervaller med pauser på två–fem minuter däremellan som är ett vanligt intervall för strukturerade observationsstudier (ibid.).

Semistrukturerad observationsstudie – en förstudie

En semistrukturerad observationsstudie av barn i och kring en lekplats gjordes som första steg. Detta för att ge mig en tydligare bild av vad jag ansågs kunna observera på plats för att sedan ta med mig det till vidare studier. Metoden bygger på en kombination av strukturerad- och ostrukturerad observationsstudie. Den strukturerade baseras på raka och relevanta frågor som besvaras genom observationer under satta tidsintervall och har en tydlig struktur (Bryman 2016, ss. 266–282). Den ostrukturerade observationsstudien är mindre planerad där allt som ses på platser observeras och registreras (ibid.). Jag valde att kombinera de olika metoderna till en förstudie. Jag skapade ett antal frågor som jag ansåg var relevanta att observera under observationstillfället samt lämnade utrymme för övriga observationer som bedömdes viktiga på plats. Frågorna valdes för att lägga en grund för barnens ålder på platsen, vad de lekte med och hur. Det som ansågs intressant och viktigt på platsen var barnens uttryck under leken, energi och rörelsemönster, samt om det var vuxna med på platsen.

Val av plats

I förarbetet inför observationstillfället valdes en lekplats och ett frågeformulär togs fram till observationsstudien. Platsen för studien valdes genom en granskning av Uppsalas lekplatser via karta och dess koppling till omgivande natur. En granskning gjordes av dess utformning och programmerade ytor. För den semistrukturerade observationsstudien eftersöktes en lekplats som hade nära koppling till naturlig miljö, vars programmerade yta ansågs mer attraktiv än en ställeställning av standardtyp samt dess närhet till skol- och bostadsområde. Dessa kriterier valdes utifrån vad tidigare nämnda studier visar som viktiga faktorer som påverkar barns val av lekplats. Skivlingsparken i Uppsala valdes som studieplats då

den uppfyllde tidiga beskrivna kriterier. Den är integrerad i den kringliggande naturlika miljön, ligger nära en skola och ett bostadsområde samt har en unik design med skogstema.

Figur 1 & 2. Fotografier som visar Skivlingsparken i Uppsala. Figur 1 visar en helhet av parkens programmerade ytor. Figur 2 visar hur lekplatsens ytor går över i den mer naturlika miljön.

Utförande

Semistrukturerade observationsstudien genomfördes den 19 februari 2020 klockan 15.00-15.30 vid Skivlingsparken i Uppsala. Det var en solig onsdagseftermiddag, ungefär +5 °C och sportlov. Studien gjordes i tre sexminuters intervaller med två-femminuters paus mellan beroende på förändrad aktivitet hos barnen på lekplatsen. Det som undersöktes var: antalet barn, vad de lekte med och hur de använde det de lekte med samt övriga observationer. Barnens ålder uppskattades under observationen. Observationerna gjordes från en avskild bänk där observationen kunde göras utan att påverka de lekande barnen.

Strukturerad observationsstudie

För att ge en djupare och tydligare bild av barns lek i och kring lekplatser gjordes som andra steg i studien en strukturerad observationsstudie av två lekplatser i Uppsala. En strukturerad observationsstudie gjordes för att ge ett tydligare resultat där samma frågor ställdes vid respektive observationstillfälle. Strukturerad observationsstudie som metod baseras som tidigare nämnts på raka och relevanta frågor som observeras under satta tidsintervall och har en tydlig struktur (Bryman 2016, ss. 266–282). Det till förstudien valda basfrågorna användes samt att observationerna som gjordes under *övriga observationer* omformulerades till två frågor: Var en vuxen närvarande? Hur agerade barnen? Frågorna valdes då jag bedömde de observationerna som bland mest intressanta under förstudien.

Valen av tid och dag för respektive observation gjordes för att ge en tydlig bild av de olika lekplatser som sedan lätt skulle kunna analyseras och jämföras. Det genomfördes två observationer vid respektive lekplats. De första observationerna gjordes under två vardagar klockan 15.00 när barnen slutat skolan för dagen. De andra observationerna gjordes en lördag runt klockan 11.00–12.00. Varje lekplats observerades under en vardag och lördag förmiddag. De olika tiderna och dagarna valdes för att öka chansen för lek av barn i alla åldrar samt för att se om aktiviteten på lekplatserna varierade mellan vardagar och helger. Dagarna för observationstillfällen valdes även utifrån deras frånvaro av regn med temperatur runt 0–+5 °C för att öka chansen för barns lek utomhus.

Val av platser

Lekplatserna som användes för studien valdes genom en granskning av Uppsalas lekplatser via karta som i den tidigare semistrukturerade observationsstudien. Båda lekplatserna valdes då de är relativt nyanlagda, Solvallsparken från 2016 och Anna Petrus park från 2014. Båda har gummiastfalt som markbeläggning och dess lekutrustning är utformade på liknande sätt. De valdes även på grund av dess närhet till bostadsområden med flerfamiljshus.

Solvallsparken i Rosendal, Uppsala, valdes på grund av dess direkta koppling till naturområden, som i detta fall är Stadsskogen. Platsen valdes även då den har detaljprogrammerade ytor med olika typer av platsbyggda lekställningar och bollplaner. Lekplatsen bjuder in till en bredd av aktiviteter i och kring de planerade ytorna.

Figur 3 & 4. Fotografier som visar Solvallsparken i Uppsala. Figur 3 redovisar platsens lekutrustning och programmerade yta samt dess närhet till Stadsskogen i bakgrunden. Figur 4 visar bollplanerna i förgrunden till resterande lekytor och skogen som ses tydligare i Figur 3.

Den andra lekplatsen som valdes var Anna Petrus park i Industristaden, Uppsala. Anna Petrus park valdes på grund av att den inte har en koppling till naturen. Parken ligger insprängd bland nya bostadshus med en rektangulär kvartersform. Platsen är detaljprogrammerad med designade planteringsytor som yttre ram. Den enda grönska som går att leka på är en gräsplan. Lekplatsen bjuder endast in till planerade aktiviteter på den programmerade ytan.

Figur 5 & 6. Fotografier som visar Anna Petrus park i Uppsala. Figur 5 visar platsens lekutrustning och hårdgjorda yta samt bostadshusens närhet. Figur 6 visar kullarna gjorda i gummiastfalt, studsmattor, gräsmattan med lekutrustningen i Figur 5 i bakgrunden.

Utförande

Den strukturerade observationsstudien genomfördes under tre olika dagar. Studien gjordes vid respektive tillfälle i tre sexminuters intervaller med två-fem minuters paus däremellan beroende på förändrad aktivitet hos barnen på lekplatsen.

Frågorna som undersöktes vid respektive tillfälle var: antal barn, barnens uppskattade ålder, var det en vuxen med, vad lekte de med, hur använder de det de lekte med samt hur agerade de. Observationerna gjordes från en avskild bänk vid respektive lekplats där observationen kunde göras utan att påverka de lekande barnen.

Den första observationen gjordes tisdagen 25 februari 2020 klockan 15.15-15.45 vid Solvallsparken i Uppsala. Det var en mulen dag med ett fåtal solstrålar som orkade genom molntäcket. Vinden var kall och upp mot 11 m/s i byarna. Det var +2 °C men vindeffekten medförde att temperaturen upplevdes kallare.

Den andra observationen gjordes onsdagen den 26 februari 2020 klockan 15.10-15.40 vid Anna Petrus park i Uppsala. Solen sken och det var +2 °C och svag till ingen vind.

Den tredje och fjärde observationen gjordes lördagen den 29 februari 2020. Det var molnigt med ett en centimeter tjockt slasktäcke på marken och +2 °C. Den tredje observationen gjordes i Solvallsparken klockan 11.00-11.30. Den fjärde observationen gjordes i Anna Petrus park klockan 11.45-12.15.

Resultat och analys

Nedan redovisas resultatet från de gjorda observationsstudierna för att besvara studiens huvudfråga: Var och hur leker barn i anslutning till lekplatser? Hur skiljer sig barns nyttjande av fria respektive mer programmerade lektytor?

Resultatet från de olika observationsstudierna redovisas under respektive metodtyp. Varje observationstillfälles resultat presenteras i separata tabeller för att ge en tydlig bild av vad som observerats vid respektive tillfälle. Kapitlet avslutas med en sammanställning och analys av observationsstudierna.

Semistrukturerad observationsstudie

Den semistrukturerade observationsstudiens resultat redovisas i *Tabell 1*. Tabellen är uppdelad efter de tidsintervall som studien gjordes i. Barns aktivitet redogörs utifrån respektive barn/grupp med barn, utrustningen som barnen använde, hur de använde den samt övriga observationer.

Tabell 1. Semistrukturerad observationsstudie vid Skivlingsparken i Uppsala, onsdagen den 19 februari 2020 klockan 15.00-15.30.

Tidsintervall	Antal barn?	Ålder på barn?	Var och vad lekte barn med?	Hur lekte barnen?	Övriga observationer
1	5	3	Gunga.	Gungar.	-
		6	Kompisgunga.	Knuffade vuxen.	-
		3,5 & 4	Lekte i naturlig miljö intill lekplatsen.	Utforskade och sprang runt fritt bland träd, stenar och stenhällar. Lekte med löst material.	Barnen som lekte i naturen bedömdes försöka komma bort från vuxna. De utstrålade mer energi och rörelseglädje än de andra barnen på lekplatsen. De utmanade sig själva och deras rörelseförmåga genom höjdskillnader och annat i terrängen. Naturligt rörelsemönster i leken som följde formen av terrängen.

2	3	6 – från tidsintervall 1	Klätterställning & gungbräda.	Klättra på klätterställning och gungade gungbrädan med vuxen.	Blev fort uttråkad av klätterställningen och bytte aktivitet.
		5 & 3 – två av barnen från tidsintervall 1	Pinnar de hittade i den naturlika miljön när de sprang runt.	De lekte en påhittad lek.	Barnen viftade med pinnarna men blev fort tillsagda då det ansågs farligt av vuxen.
		Samtliga barn	De använde alla gungbrädan tillsammans under en period.	De gungade på gungbrädan. Två barn på en sida av gungbrädan och ett på den andra.	6-åringen uppvisade mest energi och aktivitetsglädje under tidsintervall 2 då de lekte tillsammans. De andra uppvisade också mycket energi och aktivitetsglädje under gemensam aktivitet.
3	3	8	På gräs med fotboll.	Trixade med bollen.	8- & 7-åringarna stannade endast 4 min.
		7	Cykelbana, sparkcykel.	Körde på gångvägen utanför lekplatsen.	
		3	Lägre barngunga & stor gunga.	Gungade högt på barngungan. Gungade i sidled på stora.	3-åringen lekte med vuxen som gungade på kompisgungan. Skrattade och var road av att vuxen betedde sig busigt. Uppvisade aktivitetsglädje då hen busade, använde gungan på fel sätt eller utmanade sig själv.

Tabell 1 visar en tydlig koppling mellan fri lek, energi och aktivitetsglädje. De barn som lekte i den mer naturlika miljön hade ett friare rörelsemönster där leken följde terrängen kring dem. *Tabell 1* visar även att barn uppvisade mycket aktivitetsglädje då de lekte tillsammans.

Strukturerad observationsstudie

De strukturerade observationsstudiernas resultat redovisas nedan i *Tabell 2–5*.

Resultatet presenteras utifrån de olika tidsintervall som studien gjordes i.

Tabellerna redogör för barns aktivitet utifrån respektive barn/grupp med barn, utrustningen som barnen använde, hur de använde den samt hur de agerade under leken.

Strukturerad observationsstudie 1

Tabell 2. Strukturerad observationsstudie vid Solvallsparken i Uppsala, tisdagen den 25 februari 2020 klockan 15.15-15.45.

Tidsintervall	Antal barn?	Ålder på barnen?	Var en vuxen närvarande?	Var och vad lekte barnen med?	Hur lekte barnen?	Hur agerade barnen?
1	0	-	-	-	-	-
2	6	5	Ja	Studsmattor, sprang runt, snurrande tefat & basketboll.	Sprang runt mellan de olika aktiviteterna. Använde utrustningen som planerat. Spelade basket med vuxen och 14-åring.	Visade mycket energi. Drogs till utrustning som var mer utmanande. Uppvisade även mycket energi och rörelseglädje vid basketspelet med 14-åring och vuxen.
		14	Ja	Basketbollplan, basketboll.	Spelade basket mot en korg på basketplanen. Spelade med vuxen sedan även med 5-åring.	Uppvisade måttligt med energi. Energin ökade när 5-åring kom och spelade med dem.
		3 & 5	Ja	Kompisgungan.	Gjorde fart själv samt att vuxen knuffade på.	Vid självständig lek ansågs leken energilös. Uppvisade mer energi och utstrålning då vuxen knuffade på. Detta då farten ökade, aktiviteten blev mer utmanande och riskerna ansågs större.
		Två st 14	Nej	Studsmattor, klätterställning och gungor.	Stannade korta perioder på respektive utrustning. Satt på gungor och pratade.	De använde utrustningen på ett risktagande sätt och visade på attityd. De visade energi och aktivitetsglädje när de gick fel vid riskbedömning och de exempelvis ramlade.
3	4	3 & 5 - från tidsintervall 2	Ja	Samma aktivitet som vid tidsperiod 2.	Knuffades av vuxen.	Agerade på samma sätt som vid tidsintervall 2.

		två st 14 – från tidsintervall 2	Nej	Studsatta och snurrande tefat.	De använde det som planerat men på ett mer utmanande sätt med högre hastighet.	Agerade på samma sätt som vid tidsintervall 2.
--	--	----------------------------------	-----	--------------------------------	--	--

Tabell 2 visar en koppling mellan utmanande lek, ökad energinivå och aktivitetsglädje. Barns energi uppvisades även öka med högre, mer utmanande fart på gungor.

Strukturerad observationsstudie 2

Tabell 3. Strukturerad observationsstudie vid Anna Petrus park i Uppsala, onsdagen den 26 februari 2020 klockan 15.10-15.40.

Tidsintervall	Antal barn?	Ålder på barnen?	Var en vuxen närvarande?	Var och vad lekte barnen med?	Hur lekte barnen?	Hur agerade barnen?
1	3	5	Ja	På gräs med fotboll.	Spelade fotboll på gräsplanen med en vuxen.	Visade energi med ökad utmaning av att bollen hamnade bland kullarna. Uppvisade aktivitetsglädje då hen fick in en bra träff på bollen.
		3	Ja	Sin cykel, klätterställning och studsatta.	Använde som planerat. Ville cykla på studsatta.	Varierad aktivitet som rörde sig genom lekplatsen. Bedömde att klätterställning var för svår. Uppvisade rörelseglädje på studsattan i samband med utmaning. Försökte att cykla på studsattan men vuxen sa ifrån.
		2	Ja	-	Utforskade och gick runt på lekplatsen men använde inte utrustning.	Var lätt distraherad av det runtomkring hen, både utrustning och annan aktivitet.
2	3	3 – från tidsintervall 1	Ja	Kompisgunga.	Knuffades av vuxen.	Uppvisade låg energi generellt men energin ökade då vuxen knuffade högt. Energi ökade med ökad utmaning och risk.
		1,5	Ja	Snurrande tefat och kompisgunga.	Klättrade och snurrade på tefat med hjälp av vuxen. Vuxen knuffade på gungan.	Visade energi då hen härmade 3-åringen på kompisgungan.
		5 – från tidsintervall 1	Ja	På gräs med fotboll och ryggstödslös bänk.	Spelade fotboll med vuxen. Egen fri lek på bänk.	Uppvisade lite aktivitetsglädje men ökade då hen fick in en bra träff på bollen.
3	3	2	Ja	Sin egen vagn längs gångstråk.	Knuffade runt på vagnen.	Visade frustration då vagnen fastnade. Spenderade kort tid på platsen och började gråta då hen tvingades lämna platsen.
		3	Ja	Sin cykel längs gångstråk.	Passerade genom parken jagad av vuxen.	Uppvisade låg energinivå.
		2	Ja	Kompisgunga.	Knuffad av vuxen. Pratade med vuxen genom hela leken.	Låg energinivå generellt men uppvisade mer aktivitetsglädje då hen knuffades högt.

Tabell 3 visar även den ett samband mellan utmanande lek, ökad energinivå och aktivitetsglädje. Barn uppvisade generellt låg energi på kompisgungan men den ökade då de blev knuffade och farten ökade. Även detta kopplat till ökad utmaning.

Strukturerad observationsstudie 3

Tabell 4. Strukturerad observationsstudie vid Solvallsparken i Uppsala, lördagen den 29 februari 2020 klockan 11.00-11.30.

Tidsintervall	Antal barn?	Ålder på barnen?	Var en vuxen närvarande?	Var och vad lekte barnen med?	Hur lekte barnen?	Hur agerade barnen?
1	4	Två st 6	Ja	Snurrande tefat & studsatta.	Lekte tillsammans och snurrade på tefatet på olika sätt, inte alltid som planerat. Ett barn snurrade under tefatet. Studsade och hoppade runt mellan de olika studsattorna.	Uppvisade mycket energi då de lekte med varandra, särskilt kopplat till riskfull aktivitet på tefatet. Ingen av aktiviteterna ansågs hålla deras uppmärksamhet länge och de rörde sig mycket mellan de olika. Utmanande aktivitet var det som fick de att stanna längst.

		4 & 2	Ja	Rörde sig hem från parken.	Som planerat.	Det uppvisade ingen förlust i energi av att gå hem.
2	5 + 2 som passerade lekplats	Två st 6 – från tidsintervall 1	Ja	Kompisgunga & snurrande tefat.	Vuxen knuffade på då de var på kompisgungorna, barnen tog fart och hoppade av gungorna.	Visade aktivitetsglädje då de hoppade från gungorna, även då de ramlade och gjorde leken riskfull dock utan att skada sig. Gick tillbaka till tefatet när gungan inte längre var stimulerande.
		2 & 3	Ja	Gungor.	Knuffades av två vuxna.	Låg energinivå trots konstant aktivitet.
		4	Ja	Boll & kompisgunga.	Kastade bollen med vuxen. Låg platt på kompisgunga och blev knuffad. Hoppade av gungan.	Mer varierad aktivitet och uppvisade rörelseglädje då hen hoppade från gungan samt när vuxen knuffade högt.
		Två st 6 som passera lekplats	Ja	Yttre träram av fotbollsplan.	Risiktagande balanserande gång. Gick relativt sakta för att klara aktivitet.	Uppvisade aktivitetsglädje i samband med utmaningen av att balansera.
3	3	2 & 3 – från tidsintervall 2	Ja	Gungor.	Knuffades av vuxna. Då vuxen slutade försökte de knuffa på själva men gungorna stannade av.	Uppvisade låg energinivå under hela aktiviteten. Ingen aktivitetsglädje.
		3 – från tidsintervall 2	Ja	Kullar gjorda i gummiastfalt.	Fick hjälp av vuxen för att komma upp på kullarna. De sprang sedan upp och ner tillsammans.	Energi utstrålades då hen sprang ner för kullen och fick fart. Risiktagandet och utmaningen ansågs uppskattas då hen upprepade aktiviteten ett flertal gånger.

Tabell 4 visar en koppling mellan aktivitetsglädje, utmanande-, risiktagande- och varierad lek. Barn som lekte tillsammans uppvisade även en högre energinivå. Den konstanta leken av att knuffas av vuxna på gungor visade låg energi hos yngre barn.

Strukturerad observationsstudie 4

Tabell 5. Strukturerad observationsstudie vid Anna Petrus park i Uppsala, lördagen den 29 februari 2020 klockan 11.45-12.15.

Tidsintervall	Antal barn?	Ålder på barnen?	Var en vuxen närvarande?	Var och vad lekte barnen med?	Hur lekte barnen?	Hur agerade barnen?
1	1	3	Ja	Kompisgunga & klätterställning.	Vuxen knuffade på gungan. Klättrade och hängde på ställningen.	Visade energi och aktivitetsglädje vid hög fart på gungan. Sprang energifullt till klätterställning samtidigt som hen följde mönstret på stenläggningen. Varierad aktivitet och drogs till det som utmanade.
2	1	3 – från tidsintervall 1	Ja	Klättermatt, hoppklossar & klätterställning.	Vuxen visar klättermatten. Hoppar mellan hoppklossar och håller vuxens hand. Hänger på klätterställning.	Hen ansåg att klättermatten var för svår. Hen gjorde en svårighets- och riskbedömning som ledde till förlust av aktivitetsglädjen. Uppvisade aktivitetsglädje när hen hoppade mellan klossar. Tappade fort intresset. Varierad aktivitet även här.
3	2	3 – från tidsintervall 1	Ja	-	Utforskade utanför park på trottoaren. Vuxen följde efter.	Tappade intresse för parken och sökte sig utanför. Gick hem.
		6	Ja	Klätterställning, klättermatt, snurrande tefat, kullar i gummiastfalt & studsmattor.	Klättrade på ett utmanande sätt. Klättrade högst upp på klättermatten och satte sig och klättrade även runt väggen. Vuxen snurrar hen på snurrande tefat. Hoppade från kullarna ner på studsmattor.	Uppvisade energi vid risiktagande och utmanande lek. Drogs till den typen av aktivitet. Varierad aktivitet då inget var utmanande nog men ofta kopplad till höjder och klättring. Uppvisade en bra riskbedömning utifrån hens förmågor. Stor aktivitetsglädje då hen hoppade från kullarna ner på studsmattorna. Vuxen uppmuntrade utmanande lek vilket gav hen mycket energi i all lek.

Tabell 5 visar även den ett starkt samband mellan aktivitetsglädje, hög energi och utmanande lek. Då lek ansågs för svår utifrån ett barns riskbedömning uppvisas minskad aktivitetsglädje. Leken hos barnen var generellt mycket varierad.

Analys

För att besvara studiens frågeställning gjordes en analys av resultatet. Som ett svar på var barn leker i anslutning till lekplatser kan man tydligt se att det i stort är på de programmerade och detaljplanerade ytorna. Det även då naturmiljöer intill finns att erbjuda. Vid Skivlingsparken lekte tre barn i den naturlika miljön, se *Tabell 1*.

Detta kan bero på att den naturlika miljön är integrerad och designad för att sammanlänka med lekplatsens planerade ytor. Det i sig bjuder in till lek i det naturlika området. Vid de andra lekplatserna var det en tydlig gräns mellan lekplats och naturen eller en total avsaknad av naturlig miljö. Dessa lekplatser erbjuder inte samma möjlighet till fri lek.

Den största skillnaden på nyttjandet av de programmerade respektive de mer fria ytorna är leken som äger rum. Då det var få barn som lekte i den naturlika fria miljön så är det svårt att dra en slutsats. Trots detta kan deras lek ses som friare då de rörde sig mer fritt genom miljön. Barnen försökte komma bort från de vuxnas blickar och använde fantasin för att skapa lek med naturmiljön kring dem. Barnen använde sig av det lösa materialet på platsen och sprang runt bland stenarna och träden, se *Tabell 1*. På de programmerade ytorna lekte barn främst som planerat med utrustningen på platsen. För att skapa en ny lek av något platsbyggt kan det upplevas kräva mer av barnet i form av kreativitet och fysisk förmåga. I bristen på lösa föremål och möjligheter att manipulera den platsbyggda utrustningen så finns det lite utrymme för förändring av lekmiljön. Genom den naturlika miljön och programmerade ytans olika förutsättningar skapas möjligheten för olika typer av lek vilket även speglas i barns nyttjande av platserna.

Rörelsemönstren och kraven på barnens rörelseförmåga i de mer fria respektive programmerade miljöerna skiljer sig tydligt åt. I den mer fria miljön var barnen i konstant rörelse och sprang runt bland vegetationen. De rörde sig mer fritt och markmaterialet var ojämnt i form av sten, markvegetation och klipp hållar. Den ojämna miljön kan tänkas vara mer utmanande för deras motoriska förmåga och kräver en mer konstant riskbedömning. På de mer programmerade ytorna med gummasfalt rör de sig lättare och ytan ställer mindre krav på deras motoriska förmåga. Barnens rörelsemönster ansågs även vara mer statiskt på de programmerade ytorna där de rörde sig mellan specifik utrustning och även använde utrustningen i ett mer konstant rörelsemönster, se exempelvis gungande barn i *Tabell 2–4*. De visar på att nyttjandet av de olika ytorna bidrar med olika förmågor och utveckling hos barnen. Det blir en mer statisk lek på de programmerade ytorna och mer fri lek på de oprogrammerade.

Utifrån resultatet av studien kan man se en koppling mellan barns uppskattning av miljöerna de leker i, de riskbedömningar de måste göra och utmaningen som lekmiljöerna erbjuder. Barnen som vågade röra sig mer fritt och utmanande på utrustningen uppvisade mer energi och aktivitetsglädje. De som hoppade från gungorna, hoppade på studs mattorna och snurrade på snurrande tefatet utstrålade energi i samband med fart och utmaningen att landa korrekt, se *Tabell 2–5*. De uppvisade rörelseglädje i samband med att de uppskattade risken och formade leken efter deras förmåga samtidigt som de utmanade den. Barnen som lekte i den naturlika miljön uppvisade även de rörelseglädje då de rörde sig över det ojämna underlaget, se *Tabell 1*. Barnen som blev knuffade på gungorna i en statisk rörelse utan utmaning utstrålade låg energi, se *Tabell 3–4*. Leken erbjöd ingen utveckling.

Genom detta kan man se en koppling mellan riskbedömning, utmanande lek och uppskattad lek.

Diskussion

Syftet med arbetet är att identifiera hur barn använder mer fria respektive programmerade lekmiljöer. Att utifrån befintlig kunskap och observationsstudier utvärdera barns energinivå och rörelseglädje i de olika miljöerna. Detta för att undersöka huruvida dagens lekplatser är gestaltade för att möta barns önskemål och behov. Under diskussionen sätts studiens egna resultat i förhållande till tidigare forskningen som presenterats under bakgrundskapitlet. Diskussionen tar upp det som anses relevant för framtida studier samt hur problematiken kring ämnet kan hanteras.

Vuxnas påverkan på barns val av lek och lekmiljö

Det ursprungliga syftet bakom lekplatser och deras syfte är som tidigare nämnt att skapa en plats där barn kan utvecklas och utmanas samtidigt som de hålls borta från trafik och andra farliga miljöer (Jansson 2010). Enligt Jansson och Klintborg Ahlko (2016) ska lekplatser möta barns behov för utomhuslek men de kritiserar starkt för att inte lyckas med detta. Lekplatser har istället ersatt barns mer fria och uppskattade lekmiljöer. Enligt Janssons (2008) studie föredrar barn en mer naturlig miljö. Författaren förklarar dock hur andra faktorer ofta går före uppskattningen av platsen i val av lekmiljö.

Lekplatserna som valts för denna studie är alla programmerade med mer eller mindre tillgång till naturlig miljö. Observationerna visade att barnen under studien endast lekte i den naturliga miljön då den var integrerad i lekmiljön. Barnen själva valde att leka på den programmerade ytan trots att en intilliggande skogsmiljö erbjöds då miljöerna inte samspelade med varandra. Barn påverkas och formas av samhället och de vuxna de har i sin omgivning. Att barn väljer att leka på de programmerade ytorna även när annat erbjuds kan anses bero på att det är det som vuxna förväntar sig av dem. Samhället har målat upp en bild av att barns ska och vill leka på lekplatsers planerade ytor. För att stärka detta kan det ses som att i Skivlingsparken där de vuxna bjuder in till en naturlek genom att integrera naturmiljön och parkens programmerade element. I denna park observerades tre barn som tidigare nämnt valde att leka i naturmiljön. Naturen kan här tolkas som en mer acceptabel plats för barns lek och då det finns en större koppling mellan lekplats och lekmiljö.

Barnen vid de olika observationstillfällen hade alla förutom två av fjortonåringarna med sig en vuxen. Genom detta kan de vuxna antas ha haft en påverkan vid barnens val av lekplats. De flesta barnen lekte även med en vuxen på platsen vilket kan påverka deras val av lek i respektive lekmiljö. Barnen som lekte i naturmiljön lekte själva utan någon vuxens påverkan. Leken var fantasifull där barnen hade ett naturligt rörelsemönster som följde formen av terrängen. Denna typ

av naturlek och vad barn anser roligt med naturmiljöer kanske skapas genom interaktioner mellan barn själva. Vid lek med vuxna påverkas de troligtvis av att de vuxna ska vara en del av leken och anpassar den efter hur de anser att vuxna vill leka. Följ regler och göra det som platser är designade för. Detta visar på att olika typer av lek skapas mellan barn till barn och vuxen till barn. Trots att tidigare studier visar att barn föredrar naturmiljöer för lek stärks Janssons (2010) teori om att andra faktorer ofta väger tyngre vid val av lekmiljö.

De barn som under studien lekte med andra barn uppvisade generellt mer energi och aktivitetsglädje i leken än de som lekte med en vuxen. Utifrån detta kan det anses finnas ett behov för barn att leka och utforska lekmiljön med andra barn och mindre med vuxna. Detta för att låta deras fantasi leda leken och ge utrymme för kreativitet. Mårtensson (2019) menar att det är genom barns upplevelse och användning av en plats som platsen blir en lekmiljö. Det kan då anses att genom att ge barn utrymme att leka själva i utomhusmiljöer så ger vi dem möjligheten att skapa sina egna lekmiljöer.

Lekplatsers säkerhetskrav och föräldrars rädslor

Forskning visar att säkerhetskraven på lekplatser idag har tagits för långt (Brunell et al. 2016; Brussoni et al. 2012). Lekplatser anses förutsägbara och tråkiga. Observationsstudierna gjordes på programmerade ytor som följer dessa säkerhetskrav. Lekytorna som erbjöds hade alla gummiasfalt som fallskydd. Skivlingsparken har skogstema med mer platsunik design till skillnad från de två andra lekplatserna som hade en mer massproducerad utrustning. Då barn använde denna säkra utrustning visade observationerna en stor variation av aktivitet i samband med en högre energinivå och aktivitetsglädje. Att utrustningen inte höll deras uppmärksamhet en längre tid visar på att den kan anses vara tråkig. För att göra utrustningen mer spännande utmanade många av barnen aktivitetsmöjligheterna och kan upplevas ha använt utrustningen på ett mer riskfyllt sätt. Två sexåringar, se *Tabell 4*, snurrade på det snurrande tefatet. För att utmana leken valde ena barnet att snurra under tefatet. Detta kan anses skapa en större risk för skada genom att exempelvis fastna mellan den snurrande och platsfasta delen av utrustningen. En sexåring, se *Tabell 5*, uppvisade även mycket risktagande då hen utmanade utrustningen på platsen. Hen klättrade runt klätterväggen och hoppade från kullarna i gummiasfalt ner på studs mattorna vilket ansågs var ett relativt långt avstånd. Här tog hen risker och utmanade utrustningen. En treåring vid samma observationstillfälle, se *Tabell 5*, sökte sig även utanför lekplatsen på trottoaren då hen tröttnade på det lekplatsen erbjöd. Detta kan anses vara en farligare miljö i närhet av biltrafik och cyklar som inte är skapt för barns lek. Dessa observationer stärker Brussoni et al. (2012) som anser att då utrustningen blir för säker kan barnen börja använda utrustningen på felaktigt sätt eller söka sig till annan plats.

Forskning säger att säkerhetskraven på lekplatser idag hämmar barns utveckling av förmågor så som kreativitet och motoriska förmågor (Brussoni et al. 2012). För att stärka detta visar observationerna på en kreativare och mer fri lek vid naturlek där leken följde terrängen, se *Tabell 1*. På de programmerade ytorna följde leken generellt utrustningen och vad den är designad för. Leken var mindre fri. I den naturlika miljön rörde sig barnen på ett ojämnare ytskikt med mer utmanande

terräng där de konstant var tvungna att använda sin motoriska förmåga för att röra sig i miljön. På de programmerade ytorna krävs det mindre motorisk förmåga av barnen. Här rörde sig barnen fritt över de jämna ytorna. Barnen som blev knuffade i en statisk rörelse på gungorna uppvisade varken kreativitet eller fysisk utmaning i samband med leken. Uppfattningen, utifrån studiens resultat är att det generellt krävas mer av och är mer givande för barn att leka i den fria naturlika miljön där de tillåts skapa leken själva utifrån omgivningen. Detta stärker tidigare forskning.

Studiens observationer visar på en brist i lek hos barn i åldern sju-tretton år och det kan bero på många olika faktorer. Under observationsstudierna var det endast två barn i åldern sju-tretton som lekte. Dessa stannade endast fyra minuter och lekte med medtagen utrustning. Säkerhetskraven på dagens lekmiljöer och föräldrars rädslor förknippade med skador hos barn och att föräldrarna ska bli dömd av andra för att låta barnen leka självständigt är några av de faktorer som kan spela in. Då barnen i åldern sju-tretton inte får ta del av en självständig lek utomhus kan det anses mindre lockande att leka utomhus generellt. Risken att bli dömd av någon annan förälder kan anses mer skrämmande för föräldrarna än det faktum att barns stillasittande livsstilar ökar och är en hälsofara. Föräldrar kan även anse att barns brist av fysisk lek ersätts av bland annat idrottsaktiviteter. I samband med detta går barn miste om den mer konstant rörelse som sker i utomhuslek. Det är ett enkelt sätt att erbjuda barn sin dagliga rekommendation av rörelse. Barn i denna ålder kan även bedöma att lekmiljöer är för säkra och tråkiga. De kan se inomhuslek och skärmtid som mer attraktiv. Att exempelvis dataspel kan anses mer utmanande, inte fysiskt men mentalt. Denna typ av aktivitet kan anses ge mer utrymme för fantasin på ett sätt som de detaljplanerade lekplatserna inte gör. Här finns ett behov av att tänka om och ändra planeringen av barns utomhusmiljöer. Detta för att skapa miljöer som lockar barn att ta sig ut och leka. Det finns ett behov av att ändra vuxnas dömande syn på föräldrar och hur de uppfostrar sina barn. Att skapa miljöer för framtida generationer att växa upp i och som möjliggör för barn att utveckla hälsosamma livsstilar. Ge barn utrymme att utvecklas både fysiskt och psykiskt för att stärka samhällets framtid och framtida generationers välmående.

Lekplatserna som designas idag är som tidigare nämnt skapade för att ge barn trygga miljöer att leka i. I en studie av Jansson (2010) är gator och andra miljöer nära hemmet de som används mest för barns utomhuslek medan naturlika lekmiljöer, som ofta anses vara barnens favoritplatser, används så lite som 15 % av tiden. Detta visar på att barn, trots att vuxna och samhället försöker skydda dem från gatumiljöer och liknande, leker i farligare miljöer oftare än vad de leker i miljöer som de själva föredrar. Att samhällets mål med lekplatser inte följs i praktiken. Samt att barns önskade val av lekmiljö inte är det som erbjuds dem i deras vardag. Vid observationerna lekte endast tre barn i naturmiljö och de uppvisade mycket aktivitetsglädje och rörelseglädje i leken. De hade även en mer konstant lek som ändrade riktning och form efter naturen kring dem. Resterande barn lekte på programmerade ytor där de antingen uppvisade låg energi eller en stor variation i aktivitet. Detta visar på att det vi vill uppnå med lekplatser och deras programmerade ytor inte lyckas. Barns utomhuslek minskar konstant och miljön vi erbjuder dem lockar inte till lek och erbjuder inte utvecklingsmöjligheter i rätt utsträckning. Miljöerna designas efter vuxnas krav och önskemål och inte barnen som sägs vara platsernas målgrupp.

Lek i naturen och blickar framåt

Forskningen säger att naturen påverkar den psykiska och fysiska hälsan till det bättre (Boverket 2019; Faskunger et al. 2018; Vetenskapens värld 2019). Trots detta försvinner mer och mer natur i städerna i takt med dagens urbanisering. Anna Petrus parken är designad med en total avsaknad på naturlig miljö. Den består av hårdgjord yta med ett fåtal träd och en gräsmatta. Runtomkring ligger det höga flerfamiljshus som ramar in dess rektangulära form. Solvallsparken ligger intill Stadsskogen men dess design är i stort fränkopplad naturen med en gräsmatta som skiljer ytorna från varandra. Den programmerade ytan består av gummiastfalt eller vanlig asfalt med utrustning av intetsägende karaktär. Skivlingsparkens design integrerar den naturlika miljön med de programmerade ytorna. Här finns det en naturlig koppling mellan natur och hårdgjorda detaljplanerade ytor. De designade elementens skogstema kopplar även det an till naturen. Naturens positiva påverkan på hälsan har vid Solvallsparken och Anna Petrus park inte tagits hänsyn till. Här speglas inte naturen i de hårdgjorda statiska ytorna som gestaltats för barns lek. Deras design och placering möjliggör inte som Skivlingsparken för en avskild miljö fränkopplad städernas hårdgjorda och stressiga miljöer.

Barn har ett stort behov av naturmiljöer. Studier visar att naturen har en lugnande effekt, kan minska depression och ångestproblem samtidigt som den stärker immunförsvaret (Vetenskapens värld 2019). I takt med den minskade utomhusleken hos barn ökar deras psykiska och fysiska ohälsa (ibid.). Barns vistelse i naturen har en direkt positiv påverkan på deras prestation och koncentrationsförmåga i skolan. Allt detta visar på att naturen är viktig för barns mentala hälsa. Att naturmiljöer inte erbjuds barn i den utsträckning de behöver kan anses vara ett samhällsproblem. Barn behöver ha tillgång till miljöer för återhämtning, utveckling av sociala och motoriska förmågor samt utrymme för att kunna stärka sin självkänsla (Faskunger et al. 2018). Det kan anses svårt att skapa naturmiljöer i städerna idag men det går alltid att skapa mer naturlika miljöer och arbeta utifrån förutsättningarna på respektive plats. Träd som pil och poppel är snabbväxande och kan fort skapa naturlika miljöer för barn att leka i.

Lekplatser kan designas med en större unicitet, mer löst material och med en större variation i utformning. Vi kan skapa miljöer där barn kan forma landskapet och skapa sitt eget. Allt detta går att göra men för att det ska vara accepterat måste samhällets och vuxnas syn på lek miljöer ändras. Synen på vad som är säkra och osäkra miljöer för barns måste ändras. Vi måste se att det säkraste miljöerna för barns är naturmiljöer som stärker barnens hälsa och välmående. Det finns ett tydligt behov av att ändra vår kultur kring lekplatser och lek miljöer. Förändring kan ses som något stort och svårt men är ofta nödvändigt för en bättre framtid. I detta fall kan det möjliggöras genom att man informerar och utbildar vuxna. Att föräldrar sluta döma varandra och ge utrymme för de att ta ansvar för deras egna barns uppföstran. Genom detta kan det möjliggöras för föräldrar att se barns behov för natur som något de själva är ansvariga för. Föräldrar kan då ta barnen med ut i naturmiljöer för en chans till återhämtning och utveckling. Ge barn en chans att leka fritt i miljöer där de kan manipulera och skapa sitt eget. Allt detta för att de ska utveckla sin kreativitet och uppleva att de har en sammankoppling med något större än sig själva.

Metod och vidare forskning

Studiens metod gav raka svar från respektive lekpark och kan anses vara rätt metod för studien i fråga. För att stärka och vidareutveckla studien bör mer observationer göras under årets olika årstider, då även den valda årstiden för studien. Detta för att ge en helhetsbild av barns lek året om och se om det finns en större variation i lek.

Vid studiens val av plats valdes de olika parkerna utifrån tydliga kriterier som redovisas under metodkapitlet. Valet av de två lekplatserna till studiens strukturerade observationsstudie kan anses bristande. I efterhand anses de som lika i deras design av de planerade ytornas och vad för utrustning de erbjöd. Här hade det kunnat få ett bredare resultat av barns lek om lekplatser med större variation valts. Skivlingsparken kan även som alternativ till Solvallsparken ha använts under resterande del av studierna då dess unika design skiljer sig från resterande två.

För att stärka studien kan även intervjuer med barn göras för att se vad barn anser vara de mest påverkande faktorerna vid deras val av lekmiljö. Promenadintervjuer kunde även utförts för att tydligare följa barn under deras lek. Båda dessa intervjuer kan med stor sannolikhet ge vinklade svar. Utifrån detta kan det anses att valet av metod för denna studie var rätt.

Studier av barns lek och hur vi bör utforma deras lekmiljöer är något som bör forskas vidare om. Barns val av lekmiljöer och hur de anpassar sig och leken efter vuxna är ett mycket intressant och viktigt ämne. Hur barn anpassar sig efter vuxnas förväntningar och vilken påverkan barns minskade utomhuslek kan få på samhället i framtiden.

Slutsats

Observationsstudiens resultat visar på att barn generellt leker på de programmerade ytorna vuxna erbjuder dem och inte naturmiljöerna kring dem. Leken som äger rum på dessa ytor följer generellt utrustningen på platsen och formas efter dess förutsättningar. På de programmerade ytorna krävs en större variation i aktivitet för att ge upphov till högre energinivåer och aktivitetsglädje. Även mer risktagande lek där utrustningen utmanades gav utlopp i form av ökad energinivå. Leken i sig upplevs inte som fri. Lek i den naturlika miljö gav barnen mycket energi och aktivitetsglädje. Detta trots en mer konstant aktivitet där naturens fria material och ojämna terräng möjliggjav för en mer föränderlig lek. Lek i naturmiljö får ett mer öppet slut där leken förändras in i något annat. Barn i sällskap av andra barn uppvisade även de mycket energi. De bakomliggande faktorerna bakom barns val av lek och lekmiljö är många. Några av de största faktorerna anses vara vuxnas förväntningar på barns lek, deras närvaro vid barns lek och i deras lekmiljö.

Lekmiljöer har en påverkan på barns hälsa. Vi bör idag ta barns hälsa och välmående på större allvar då de är vår framtid. En ökad psykisk ohälsa hos barn kan även leda till ökad ohälsa hos de även i vuxen ålder. För att minska risker för ökad utbrändhet och liknande hos framtida generationer bör vi erbjuda dem det de behöver och vill ha. Vilket är naturmiljöer med möjlighet för lek, riskbedömningar och återhämtningen. Ge barnen utrymme att stärka deras självkänsla och samhörighet i miljöer som forskningen visar gör detta. Att se barnen som vår framtid. Som individer vi bör ge ett bättre och lugnare liv i de urbana miljöer som vi skapar åt de. Att se mer långsiktigt på hälsan i städerna och mindre på effektivitet och förtätning.

Referenser

- Beckman, M. (u.å.). *Parkenhetens utvecklingsarbete utifrån att Barnkonventionen blir svensk lag*. Opublicerad rapport. Örebro kommun: Parkenheten
- Boverket (2019). *Grönska främjar hälsa och välbefinnande*. Tillgänglig: <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/Allmant-om-PBL/teman/ekosystemtjanster/naturen/valbefinnande/> [2020-03-06]
- Brunelle, S., Herrington, S., Coghlan, R. & Brussoni, M. (2016). Play Worth Remembering: Are Playgrounds Too Safe? *Children, Youth and Environments*, vol. 26 (1), ss. 17–36. Tillgänglig: <https://www.jstor.org/stable/10.7721/chilyoutenvi.26.1.0017> [2020-02-07]
- Brussoni, M., Olsen, L.L., Pike, I. & Sleet, D.A. (2012). Risky Play and Children's Safety: Balancing Priorities for Optimal Child Development. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, vol. 9 (9), ss. 3134–3148 DOI: 10.3390/ijerph9093134
- Bryman, A. (2016). *Social research methods*. Femte upplagan. Oxford: Oxford University Press.
- Christensen, P. & Mikkelsen, M.R. (2008). Jumping off and being careful: children's strategies of risk management in everyday life. *Sociology of Health & Illness*, vol. 30 (1), ss. 112–130 DOI: 10.1111/j.1467-9566.2007.01046.x
- de Laval, S. (2015). *Bygga stad för barn: en kunskapsöversikt om barn och ungdomar, täta stadsmiljöer och metoder för delaktighet och barnkonsekvensanalys*. Stockholm: Arkus, forskning och utveckling inom arkitektur och samhällsbyggnad.
- Faskunger, J., Szczepanski, A. & Åkerblom, P. (2018). *Klassrum med himlen som tak: en kunskapsöversikt om vad utomhusundervisning betyder för lärande i grundskolan*. Linköping: Linköping University Electronic Press.
- Gray, P. (2011) The Decline of Play and the Rise of Psychopathology in Children and Adolescents. *American Journal of Play*, vol.3 (4), ss. 443–463. Tillgänglig: <https://eric.ed.gov/?id=EJ985541>
- Jansson, M. (2008). Children's Perspectives on Public Playgrounds in Two Swedish Communities. *Children, Youth and Environments*, vol. 18 (2), ss. 88–109. Tillgänglig: <https://www.jstor.org/stable/10.7721/chilyoutenvi.18.2.0088> [2020-02-07]
- Jansson, M. (2010). Attractive Playgrounds: Some Factors Affecting User Interest and Visiting Patterns. *Landscape Research*, vol. 35 (1), ss. 63–8 DOI: 10.1080/01426390903414950
- Jansson, M. & Klintborg Ahlklo, Å. (2016). *Plats för lek: svenska lekplatser förr och nu*. Stockholm: Svensk byggtjänst.
- Mårtensson, F. (2019). Lek i verklighetens utmarker. I: Jensen, M. & Harvard, Å. (red.), *Leka för att lära: utveckling, kognition och kultur*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur. ss. 163–188.
- Uppsala Health Summit (2019). *Dr Mariana Brussoni, Faculty of Medicine, University of British Columbia*. [Video]. Tillgänglig: https://www.youtube.com/watch?v=dcy8bX9RTRg&feature=emb_title [2020-03-15]
- Vetenskapens värld* (2019). Frisk av naturen. [TV-program]. Sveriges Television, SVT 1 1 september.